ragaudyje susidurta su papročiu dėti mirusiesiems į kapus netinkamus naudoti geležinius daiktus. Pvz., kai kuriuose vyrų kapuose rasti ietigaliai su nulaužtais galais, peiliai lenkta nugarėle su nulaužtais smaigaliais. Galbūt pagal ano meto žmonių pasaulėžiūrą šie daiktai pomirtiniame pasaulyje privalėjo "atgyti". Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog kai kuriuose I a. vidurio kapuose dar gausu geležinių stambių papuošalų - antkaklių, apyrankių. Matyt, dar trūko spalvotųjų metalų žaliavos, ir vietos meistrai gamino dalį papuošalų iš geležies. Pastebėta ir daugiau įdomių pilkapių supylimo bei laidosenos detalių.

Visų tyrinėtų Paragaudžio pilkapių sanpilai buvo vėl supilti, paliekant juose beveik nejudintus akmenų vainikus. Radiniai perduoti Lietuvos Nacionaliniam muziejui Vilniuje.

Mykolas Michelbertas

Paalksnių pilkapiai

1993 m. VU A katedra pradėjo tyrinėti Paalksnių pilkapius, Kelmės raj., Kražių apyl. Jie yra to paties pavadinimo kaime, jo pietiniame gale, valstybiniame miške. Pats kaimas yra prie kelio tarp Pašilės ir Karklėnų bažnytkaimių. Vietos gyventojai pilkapius vadina "milžinkapiais". Prie pilkapyno, jo ŠR kampe, pastebėti vėlyvojo geležies amžiaus kapinyno pėdsakai.

Paalksnių archeologiniai paminklai visuomenei plačiau tapo žinomi tik nuo šio amžiaus ketvirtojo dešimtmečio pabaigos, kai iš ardomų laidojimo paminklų kai kurie daiktai pateko į VDKM ir ŠAM. Jau tuo metu dalis pilkapyno buvo ariama ir sunaikinta.

1967 m. pilkapyne lankėsi MAII žvalgomoji archeologinė ekspedicija. Tuo metu miške dar buvo išlikę apie 20 įvairaus dydžio pilkapių. 1987 m., nežiūrint į įsipareigojimą saugoti archeologijos paminklą, Tytuvėnų miškų ūkio Kražių meistrija pilkapyno teritorijoje iškirto mišką. 1988 m. kirtavietė mechanizuotai buvo paruošta eglaičių sodinimui, ir jos buvo pasodintos. Važinėjant po pilkapyną vikšriniais traktoriais ir buldozeriu stumdant žemes, visiškai buvo sunaikintas 1 pilkapis, 3 pilkapių sanpilai pusiau sunaikinti, kiti pilkapiai taip pat gerokai nukentėjo. 1989-1993 m. pilkapyne jokių darbų nevykdyta, tačiau buvo pasidarbuota kasinėtojų-mėgėjų. Keliuose pilkapiuose buvo iškastos duobės. Pilkapyno teritorija apžėlė aviečių krūmais, šermukšniais, jaunais berželiais ir tapo panaši į džiungles, o ne į valstybės saugomo paminklo teritoriją. Per krūmus nebuvo galima matyti atskirų pilkapių sanpilų.

1992 m. Paalksnių pilkapyną LKPI įtraukė į paminklų, esančių avarinėje būklėje arba pastoviai žalojamų, sąrašą. Todėl šį objektą tyrinėjimams pasirinko VUA.

Apvalius pilkapyno teritoriją nuo krūmų ir jaunų medelių, buvo sudarytas pilkapyno situacijos planas. Paaiškėjo, kad pagrindinėje grupėje dar išlikę 20 pilkapių sanpilų, kurių dalis gerokai apardyta. Dar 1 pilkapis išlikęs šiaurinėje dalyje, tačiau ir jis iškasinėtas bulviarūsiais ir duobėmis. Atstumas tarp gretimų pilkapių sanpilų nevienodas. Pvz., I ir II pilkapių sanpilai lietėsi vienas su kitu, tarp kitų pilkapių atstumas buvo 2-6 m, kartais ir daugiau. Daugiausia pilkapių, kurių apskritų sanpilų skersmuo - nuo 7 iki 9 m. Keletas pilkapių turi pailgus sanpilus. Vieno tokio pilkapio sanpilo ilgis - 12 m, plotis - 6 m.

Tyrinėjimai buvo pradėti pilkapyno pagrindinės grupės ŠV dalyje, kuri labai nukentėjo kertant mišką. 1993 m. ištirti 2 pilkapiai (I ir II). Abu pilkapiai turėjo apskritus akmenų vainikus. Jų skersmuo vidinėje pusėje - 5,65-6,5 m. Vainikai buvo sukrauti iš įvairaus dydžio akmenų. II pilkapio vainiko rytinėje pusėje, jo išorėje, buvo nedidelis apskritas vainikas - priestatas, kurio skersmuo - apie 60 cm.

Pilkapiuose aptikti tik 2 senojo geležies amžiaus kapai, po 1 kapą kiekviename pilkapyje. Mirusieji laidoti nedeginti, tačiau griaučiai visiškai sunykę. Mirusieji laidoti ant pilkapių pagrindo, 45-80 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Pastebėti apeigų su ugnimi pėdsakai - kapų aplinkoje rasta degėsių ir angliukų. Nustatyta tik vieno mirusiojo laidojimo kryptis - PV 255. Įkapes sudarė darbo įrankiai ir papuošalai. I pilkapio vyro kape rastas geležinis įmovinis kirvis, žalvarinė prūsų serijos akinė segė. II pilkapio apardytame kape rastos 2 geležinės apskrito skersinio pjūvio apyrankės, geležinio smeigtuko fragmentai, žalvarinė įvija.

Reti radiniai yra geležinės apyrankės. Iki šiol senojo geležies amžiaus paminkluose Lietuvoje jų rasta Paragaudžio pilkapyne (Šilalės raj.) (pilk. XXII ir XXIV), keliuose Sargėnų kapinyno (Kauno m. kapuose), Visdergių pilkapyne (Šiaulių raj.). Sprendžiant iš minėtų laidojimo paminklų radinių, geležinės apyrankės gali būti priskiriamos B1 periodo pabaigai - B2 periodui. Visa Paalksnių pilkapių kapų medžiaga gali būti datuojama B2 periodu. Taigi 1993 m. tyrinėjimai patikslino šio pilkapyno chronologiją, nes anksčiau rasti daiktai priklausė senojo geležies amžiaus antrajai pusei.

Tyrinėjant pilkapius susidurta dar su dviejų laikotarpių daiktais. II pilkapyje rasta geležies šlako, 2 akmeniniai trintuvai. Galima spėti, kad pilkapynas buvo įrengtas senesnės gyvenvietės pa-

kraštyje. Ši gyvenvietė galėjo priklausyti dar paskutiniams šimtmečiams pr. Kr. I pilkapio sanpilo paviršiuje rasti 2 vėlyvojo geležies amžiaus daiktai, galbūt atvilkti ariant lauką. Tai geležiniai žąslai su apskritomis grandimis ir skersinukais bei geležinis įmovinis ietigalis karklo lapo formos plunksna. Abu daiktai apdegę. Ietigalio plunksna prilenkta prie įmovos. Sunku tiksliau datuoti minėtus radinius, kadangi jie iš suardytų degintinių kapų. Tokio tipo žąslai Lietuvoje plačiausiai naudoti XI-XII amžiuose, ietigaliai - IX-XI amžiuose. Taigi Paalksnių plokštinis kapinynas naudotas ilgą laiką. Sprendžiant iš ankstyvesnių atsitiktinių radinių, jame buvo ir XIII-XIV amžių kapų.

1993 m. tyrinėjimai padėjo patikslinti Paalksnių laidojimo paminklų chronologiją, suteikė papildomų žinių apie Žemaitijos gyventojų laidoseną.

Vidas Semėnas

Rėkučių-Paversmio I grupės pilkapyno 1993 tyrinėjimai

Rėkučių-Paversmio I gr. pilkapynas yra Švenčionių raj., Švenčionėlių apyl., Rėkučių miško 33 kv., dešinėje geležinkelio Vilnius-Daugpilis pusėje, apie 1 km į ŠR nuo Pakretuonės geležinkelio stotelės, abiejose miško keliuko Pakretuonė-Rėkučiai pusėse.

1993 m. NM ir LKP MC ištyrė apardytą (po audros išvirtusių medžių) pilkapį Nr. 5. Jis buvo 14 m skersmens, O,8-1,2 m aukščio. Pilkapio centre buvo žymi lobių ieškotojų iškasta 3x2xO,15 m dydžio duobė. Sanpilas apaugęs stambiomis O,5-O,4 m skersmens eglėmis ir pušimis. Pietinė sanpilo dalis lėkštesnė, Š ir ŠV -